

Сидорчук Н.Г. До питання підготовки докторів філософії на засадах компетентнісного підходу / Н.Г. Сидорчук // Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 квітня 2019 року, м. Суми). – Суми: вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. – Т. 1. – 208 с. – С. 117-121

ISSN № 978-966-698-271-4

Н. Г. Сидорчук,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

До питання підготовки докторів філософії на засадах компетентнісного підходу

Орієнтація освітньої підготовки докторів філософії на ключові положення компетентнісного підходу обумовлена необхідністю оволодіння фахівцями різних галузей як базовими професійними компетентностями, так і, так званими, супровідними, що закладають підґрунтя для виконання ними професійних дій в умовах конкуренції вітчизняного та європейського ринків праці.

Питання підготовки фахівців відповідного рівня у аспірантурі та докторантурі досліджувалися О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюном, Н.Г. Ничкало, З.Н. Курлянд, А.А. Сбруєвою та ін. Наукові розробки проблеми становлення особістисно орієнтованих компетентнісних характеристик пошукачів знайшли своє відображення розробках креативної концепції освіти (А.Г. Алейніков, А.І. Сологуб, С.О. Сисоєва), умов розвитку їх творчих здібностей як складової освітньої підготовки (Дж. Гілфорд, В. М. Дружинін, Д. Б. Богоявленська, О. М. Матюшкін).

Розв'язання поставленого завдання у межах актуалізованої проблеми за новими освітньо-науковими програмами передбачає вивчення аспірантами всіх спеціальностей обов'язкової навчальної дисципліни "Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу", що розрахована на 3 кредити ЄКТС (14 годин лекцій, 16 годин семінарських занять, 60 годин самостійної роботи). Його упровадження у Житомирському державному університеті імені Івана Франка здійснювалося у декілька етапів:

- розробка перспективних ліній вивчення курсу з опорою на теоретичний, практичний блок та блок індивідуальної роботи (базова проблематика "Архітектура європейських реформ вищої освіти:

компетентнісний підхід", "Цілісна концепція компетентнісного підходу: етапи становлення нової парадигми підготовки фахівців", "Професійно-педагогічна компетентність як засіб оптимізації освітнього ресурсу";

- відбір та систематизація конкретних форм діяльності викладача та слухачів у ході навчального процесу (лекція з аудіовізуальною підтримкою, аналіз першоджерел, складання слухачами вільного конспекту, опорних схем на основі прочитаних першоджерел тощо), що дозволило осмислити зв'язки між сучасними теоретичними науковими моделями та їх розвитком у реальних умовах освітянської практики;

- узагальнення змісту вивченого матеріалу (розробка та захист проектного завдання, написання наукової статті, складання комплексного екзамену).

Точкою відліку вивчення курсу стало окреслення змісту поняття професійно-педагогічна діяльність, яку в цілому розглядаємо як особливий вид соціальної діяльності, що передбачає передачу накопиченого людством досвіду від старших поколінь до молодших науково-педагогічними, педагогічними, науковими працівниками з високим рівнем кваліфікації, професіоналізму та фахової компетентності. Але у дослідженнях останніх десятирічь науковці віддають перевагу не тільки високому рівню професійної кваліфікації фахівця, але й певним *професійно значущим якостям особистості*, що сприяють підвищенню їх відповідальності за результати професійної діяльності, визначають рівень їх соціальної успішності у цілому, конкурентоспроможності на ринку праці.

У зазначеному контексті *метою вивчення курсу* визначено:

- набуття викладачами вищих навчальних закладів *знань* про компетентнісний підхід як ключовий засіб оновлення системи вищої освіти в умовах реалізації положень Законів України "Про освіту", "Про вищу освіту", Національної стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 роки тощо;

- формування *умінь*, спрямованих на розширення досвіду професійно-педагогічної діяльності у вищій школі на засадах компетентнісного підходу;

- аналіз компетентнісного підходу як ключового критерію реалізації власне досліджень у різних наукових галузях (як педагогічних, так і фундаментальних).

Конкретизація змістового блоку передбачає орієнтацію у питаннях передумов впровадження компетентнісного підходу у практику діяльності вищої школи; історичних засад компетентнісно орієнтованого навчання; базових концепцій компетентнісного підходу; загальної характеристики компетентності як образу та результату досліджуваного явища. Практичний блок за таких умов орієнтований на удосконалення базових професійно-педагогічних компетентностей.

Підґрунтям для розуміння цілісної компетентнісної концепції

визначено розгляд архітектури європейських реформ в галузі освіти, що ґрунтується на базових положеннях Болонського процесу.

Визнаючи одним із ключових заходів реформування системи вищої освіти підтримку і розвиток європейських СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ, у ході вивчення курсу зазначається, що ключовим засобом реалізації поставленого завдання фактично є підвищення рівня компетентності фахівців, тобто упровадження компетентнісного підходу у систему їх підготовки.

Практична реалізація визначених завдань ґрунтується на усвідомленні цілісного блоку положень, що окреслюють передумови впровадження понять "компетентність" та "компетенція" у сучасний науковий та освітній простір; їх змістову інтерпретацію; визначення пріоритетів використання терміну "компетентність" для оцінки кінцевого результату навчання (результативності навчального процесу).

Загальна характеристика понять "компетентність" та "компетенція" дозволяє зробити висновки про те, що у цілому до останньої чверті ХХ ст. створено теоретичні умови для їх упровадження у науковий обіг та розведення їх змістової інтерпретації.

Ключовим блоком вивчення курсу є розгляд цілісної концепції компетентнісного підходу з опорою на аналіз етапів становлення нової парадигми підготовки фахівців, а компетентність як кінцевий результат навчання співставляється із поняттям "готовність" та відомим у ХХ ст. блоком оцінювання результативності навчального процесу "знаннями-уміннями-навичками" (так званими, ЗУНами).

У ході вивчення курсу наголошується, що власне готовність забезпечує активний базис для формування компетентності, в той час, як компетентність є станом (ступенем) готовності особистості до виконання будь-якої діяльності, найвищим проявом готовності.

ЗУНівська концепція часто ґрунтується на відомому "ефекті фаршированої риби" та, з урахуванням того, що компетентність є загальною здатністю, яка базується не тільки на знаннях, досвіді, але й цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню, ніколи не зводиться тільки до знань, умінь та навичок, а належить до сфери складних умінь та якостей особистості.

Такі узагальнення дозволяють перейти на новий рівень вивчення змістових ліній курсу, що орієнтовані на співвіднесення власного дослідження (або перспективної практичної діяльності) з конкретною концепцією компетентнісного підходу (синонімізуючий/диференціюючий напрями). У слухачів вибудовується перспектива (конкретна потреба) в обґрунтуванні вибору базового критерію для вивчення результативності певного виду діяльності (компетентність, готовність тощо), цілісного наукового пошуку (залежно від спеціальності слухача).

У цілому ж створене наукове підґрунтя дозволяє дати змістову

інтерпретацію базового поняття курсу – "професійно-педагогічна компетентність" та представити його структурно-логічний аналіз.

За таких умов у ході обґрунтування моделі професійно-педагогічного компетентності викладача вищої школи віддається перевага поєднанню мотиваційно-когнітивних та поведінкових компонентів структури особистості, досліджуються умови розвитку творчого потенціалу викладача вищої школи.

Запропоновану модель покладено в основу прогностичного обґрунтування перспектив розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу.

Перевірка результативності вивчення курсу "Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу" передбачала виконання проектного завдання "Компетентнісно орієнтовані перспективи використання теоретичних і практичних аспектів наукового дослідження як засіб оптимізації освітнього ресурсу вищої школи", що виконується на основі наукової проблеми, що досліджує аспірант.

Проектне завдання вноситься на захист (бюджет часу для захисту – 10 хвилин) та реалізується з використанням аудіовізуальної підтримки (таблиці, схеми, презентації тощо).

Оцінка результативності оволодіння курсом визначається якістю написання наукової статті, зміст якої передбачає інтерпретацію теми дослідження крізь призму компетентнісного підходу. У ході виконання завдання аспіранти систематизують знання щодо формального блоку написання статті (визначення УДК, написання анотацій трьома мовами з використанням дієслів відповідної форми, окреслення ключових слів, ознайомлення з нормативами щодо оформлення використаних джерел та літератури, транслітерацією тощо).

У результаті так побудованої концепції курсу, аспіранти визначають перспективу проведення власної експериментальної роботи не тільки на тактичному рівні (орієнтація у теоретичному матеріалі, виконання конкретних завдань за програмою курсу та ін.), але й на стратегічному. Останнє й є найважливішим результатом освітнього діалогу, оскільки забезпечує цілісне бачення власної досліджуваної проблеми слухачами на основі її компетентнісно орієнтованого структурного аналізу.